

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Eric Ambler
EPITAPH FOR A SPY

Copyright © Eric Ambler, 1938

Translation Copyright © 2017 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-02080-9

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

ERIK AMBLER

EPITAF
ZA ŠPIJUNA

Preveo Mirko Bižić

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2017.

HAPŠENJE

Stigao sam u Sen Gatjen iz Nice u utorak, 14. avgusta. U četvrtak, 16. avgusta, u 11.45 ujutro, uhapsili su me *agent de police* i inspektor u civilu i odveli me u *Commisariat*.

Ove dve rečenice bilo je veoma lako napisati. Kada sam seo za ovaj sto i pogledao u list papira ispred sebe, pitao sam se kakav će efekat imati ove reči. Ne tako davno, sâm pogled na njih učinio bi da mi srce brže zakuca i poslao bi me napolje, na ulicu među druge ljude, da udišem prašinu s pločnika, da se sam uverim da više nisam sâm. A ipak, sada mogu da ih napišem i ne pogađaju me. Um se brzo zaleći. Ili se radi o tome da je sve iskustvo delimično i nepotpuno, da je ono što danas izgleda kao kratka prava linija sutra prosto deo savršeno racionalnog kruga? Her Šimler bi na to potvrdno odgovorio. Ali on se vratio u Nemačku i ne verujem da ću ga ponovo videti. Kad smo već kod toga, verovatno neću videti nikoga od ostalih. Pre nekoliko nedelja dobio sam pismo od jednog od njih. Prosledio mi ga je novi upravnik Hotela *Rezerv* i u njemu se pošiljalac prisećao „prijatnih časova“ provedenih u mom društvu. Završilo se zahtevom za zajam od stotinu

franaka. Još mi je u džepu, a nisam odgovorio na njega. Ako sam i proveo neke prijatne časove u društvu onoga ko je pismo napisao, ne sećam ih se. Niti imam imalo novca koji bih mogao da pozajmim. To je jedan od razloga zbog kog pišem ovu priču. Drugi razlog... Ali, prosudićete sami.

Nekoliko kilometara na putu od Tulona do La Sjote pruga prolazi veoma blizu obale. Dok voz juri između bezbroj kratkih tunela kroz koje je izgrađen deo pruge, nakratko možete spaziti zaslepljujuće plavo more ispod vas, kao i crvene stene i bele kuće između borova. Izgleda kao da gledate jarko obojene slike u čarobnoj lampi kojom upravlja nestrpljivi operater. Oko nema vremena da upije detalje. Čak i ako znate za Sen Gatjen i tražite ga pogledom, ne možete da vidite nijedan njegov deo, osim crvenog krova i svetložutih zidova Hotela *Rezerv*.

Čuo sam za Sen Gatjen i njegov *pension* od prijatelja u Parizu. Rekli su mi da je u *Rezervu* kuhinja *épatant*, sobe su bile komforne, položaj hotela povoljan, a Sen Gatjen još nije bio „otkriven“. Za četrdeset franaka dnevno *en pension*, čoveku je moglo da bude prijatno u *Rezervu*. Četrdeset franaka za mene su bili veliki trošak, ali posle dva dana u *Rezervu* potpuno sam prestao da brinem zbog svoje bahatosti. Zapravo, pozeleo sam da sam proveo sve tri nedelje odmora ovde, umesto što sam samo svratio pre povratka u Pariz. Takva vrsta malog hotela bio je *Rezerv*.

Selo Sen Gatjen se poput lepog ukrasa prostire u zavetrini malog rta na kom je hotel. Zidovi kuća, kao i u većini mediteranskih ribarskih sela, okrečeni su ili u belo, ili u plavičasto, ili u svetloružičasto. Stenoviti bregovi, čiji se borovinom obrasli obronci susreću sa obalom mora na suprotnoj strani zaliva, zaklanjaju

Epitaf za špijuna

minijaturnu luku od mistrala koji ponekad jako duva sa severozapada. Selo ima 743 stanovnika. Većini egzistencija zavisi od ribolova. Tu su i dva kafea, tri bistrea, sedam radnji i, dalje, sa druge strane zaliva, policijska stanica.

Ali sa kraja terase, na kojoj sam sedeo tog jutra, selo i policijska stanica nisu se videli. Hotel je podignut na najvišoj tački rta, a terasa se pruža duž južne strane zgrade. Iza terase je strmi pad od petnaestak metara. Grane borova koji rastu ispod dodiruju stubove ograde. Ali dalje, prema špicu rta, nivo tla se ponovo podiže. U zelenom, suvom šiblju postoje pukotine od crvenih stena. Nekoliko vetrom išibanih tamarisa mašu svojim granama u senci naspram jarkog azurnog plavetnila mora. Povremeno se beli oblak pene podigne sa stena. Mesto je lepo i spokojno.

Već je bilo veoma toplo i cvrčci su zujali u terasastim vrtovima pored hotela. Laganim pokretanjem glave mogao sam da vidim, kroz stubove ograde, malu plažu Hotela *Rezerv*. U pesak su bila zabodena dva velika suncobrana u boji. Ispod jednog su virila dva para nogu, muške i ženske. Izgledale su mlado i veoma preplanulo. Blago mrmljanje govorilo mi je da na senovitom delu plaže ima i drugih gostiju, van domašaja mog pogleda. Glave i ramena zaklonjenih od sunca ogromnim šeširom od slame, vrtlar je bojadisao plavu liniju oko bokova prevrnutog čamca podignutog na drvene stubiće. Motorni čamac obilazio je rt sa suprotne strane zaliva i prilazio plaži. Dok se približavao, mogao sam da razaznam tanku, vitku figuru Kohea, upravnika *Rezerva*, pognutu nad rudom kormila. Drugi čovek u čamcu imao je na sebi crvenkaste pantalone od platna za jedra i bio je, kako sam pretpostavio, jedan od ribara iz sela. Bili su na moru još od svitanja. Možda ćemo za ručak imati barbuna kamenjara. Dalje na

pučini linijski brod kompanije *Nederland-Lojd* plovio je svojom putanjom od Marselja do Vilfranša.

Mislio sam kako ću sutra uveče morati da spakujem kofer, a zatim u subotu rano ujutro autobusom odem u Tulon i stignem na voz za Pariz. Voz će stići blizu Arla usred dnevne vreline, moje telo će se lepiti za tvrda kožna sedišta u kupeu treće klase, a po svemu će se nahvatati sloj prašine i čađi. Biću umoran i žedan kada stignemo do Dižona. Moram se setiti da ponesem flašu vode, možda sa malo vina u njoj. Biće mi drago kad stignem u Pariz. Ali ne zadugo. Moraću dugo da hodam od perona Gar de Lion do perona metroa. Kofer će mi do tada već postati težak. *Direction* Neji do Konkorda. Presedanje. *Direction* Meri d'Isi do Gar Monparnas. Presedanje. *Direction* Port d'Orlean do Alezije. Izlazak. Monruž. Aveni de Šatijon. Hotel *Bordo*. A u ponedeljak će doručak stajati na šanku Kafea *De l'Orijen* i zatim sledi još jedno putovanje metroom, Denfer-Rošero do Etoala, i šetnja niz Aveni Marso. Mesje Matis već će biti tamo. „Dobro jutro, mesje Vadaši! Izgledate veoma dobro. U ovom polugodištu vi ćete preuzeti elementarni engleski, napredni nemački i elementarni italijanski. Ja ću uzeti napredni engleski. Imamo dvanaest novih učenika. To su tri poslovna čoveka i devet ugostitelja (nikada ih nije nazivao konobarima). Svi su tu zbog engleskog. Niko neće mađarski.“ Još jedna godina.

Ali u međuvremenu tu su borovi i more, crvene stene i pesak. Opušteno sam se protegnuo, a jedan gušter protrčao je preko popločanog poda terase. Iznenada se zaustavio da se sunča izvan hladovine koju je pravila moja stolica. Mogao sam da vidim bilo na njegovom vratu. Rep mu je ležao savijen u pravilan polukrug, praveći tangentu dijagonalne podele između pločica. Gušteri imaju neki jezivi osećaj za dizajn.

Taj gušter podsetio me je na moje fotografije.

Epitaf za špijuna

Posedujem samo dve vredne stvari na ovom svetu. Jedna od njih je foto-aparat, a druga pismo Deaka upućeno Fon Bojstu sa datumom od 10. februara 1867.* Da mi je neko ponudio novac za to pismo, sa zahvalnošću bih ga prihvatio; ali veoma sam naklonjen svom foto-aparatu i ništa osim gladovanja ne bi me navelo da se od njega rastanem. Nisam ni naročito dobar fotograf. Istina, jednom je reprodukcija mog snimka uvrštena u izložbu *Fotografije godine* u Parizu; ali, kao što svaki fotograf zna, ako ima dobar minijturni foto-aparat, mnogo rolni filma i malo znanja, svaki amater će pre ili kasnije napraviti dobru fotografiju. Poput onih drugih igara veštine koje se igraju po engleskim sajmištima, i ovo je u velikoj meri pitanje slučajnosti.

Snimao sam fotografije u *Rezervu* i prethodnog dana odneo ispucan film u seosku apoteku na razvijanje. U uobičajenoj situaciji, ni u snu ne bih dopustio nikome drugom da razvija moje filmove. Polovina zadovoljstva u amaterskoj fotografiji jeste u tome da sami razvijate filmove. Ali eksperimentisao sam i, ako ne bih video rezultate eksperimenata pre nego što odem iz Sen Gatjena, ne bih imao mogućnosti da ih upotrebim. Zato sam ih prepustio na milost i nemilost apotekaru. On je naizgled znao šta radi i pažljivo je zapisao moja uputstva. Negativ će biti razvijen i osušen do jedanaest sati.

Pogledao sam na sat. Bilo je pola dvanaest. Ako bih sada otišao kod apotekara, imao bih vremena da se vratim, okupam i popijem aperitiv pre ručka.

Ustao sam i krenuo niz terasu, oko vrtova, pa uz kamene stepenice do puta. Do sada je sunce već peklo toliko jako da je vazduh

* Ferenc Deak (1803–1876), mađarski državnik i ministar pravde, poznat kao „mudrac nacije“; Fridrih Ferdinand fon Bojst (1803–1876), nemački i austrijski državnik, politički protivnik Bizmarka. (Prim. prev.)

iznad asfalta podrhtavao. Nisam imao šešir i, kada sam dodirnuo kosu, bila je vrela. Prebacio sam maramicu preko glave i pošao uzbrdo, pa niz glavnu ulicu koja je vodila do luke.

U apoteci je bilo sveže i mirisalo je na parfem i sredstvo za dezinfekciju. Zvuk zvonca na vratima jedva da je utihnuo pre nego što me je apotekar dočekaao i pogledao preko pulta. Pogled mu se susreo sa mojim, ali kao da me nije prepoznao.

„*Monsieur désire?*“

„Juče sam ostavio rolnu filma na razvijanju.“

Polako je odmahnuo glavom.

„Još nije izrađen.“

„Rečeno je da će biti do jedanaest sati.“

„Još nije izrađen“, nepokolebljivo je ponovio.

Na trenutak sam ćutao. Bilo je nečeg neobičnog u ponašanju apotekara. Njegove oči, uvećane debelim naočarima koje je nosio, ostale su usmerene na moje. U njima je bio čudan pogled. Onda sam shvatio kakav je to pogled. Čovek je bio uplašen.

Sećam se da sam se šokirao kada sam to shvatio. On se plašio mene – ja, koji sam se čitavog života plašio drugih, najzad sam izazivao strah! Hteo sam da se nasmejem. Takođe sam bio iznerviran jer sam mislio da znam šta se desilo. On je stavio moj film u boji u obični razvijlač i upropastio ga.

„Je li negativ u redu?“

On je silovito zaklimao glavom.

„Savršeno, mesje. U pitanju je samo sušenje. Ako biste bili ljubazni da mi kažete svoje ime i adresu, mesje, ja ću poslati sina da vam donese negativ čim bude gotov.“

„U redu je. Navratiću ponovo.“

„Neće biti problema, mesje.“

Epitaf za špijuna

U glasu mu se čuo čudan nagoveštaj hitnosti. Rekao sam sebi da je to u redu. Ako je čovek upropastio film i toliko je detinjasto uplašen da ne bude nosilac loših vesti, to nije moj problem. Već sam se pomirio sa gubitkom svojih eksperimenata.

„Vrlo dobro.“ Rekao sam mu svoje ime i adresu.

Ponovio ih je veoma glasno dok ih je zapisivao.

„Mesje Vadaši, Hotel *Rezerv*.“ Malo je stišao glas i oblizao usne pre nego što je nastavio. „Biće vam poslat čim bude izrađen.“

Zahvalio sam i krenuo prema vratima. Čovek sa panama-šeširon, u crnom nedeljnom odelu koje mu je loše pristajalo, stajao je sučeljen sa mnom. Pločnik je bio uzak i, pošto se nije pomerio da mi napravi mesta da prođem, promrmljao sam neko izvinjenje i pokušao da se proguram pored njega. On mi je tada spustio ruku na rame.

„Mesje Vadaši?“

„Da?“

„Moram vas zamoliti da krenete sa mnom u *Commisariat*.“

„Zašto, pobogu?“

„Samo mala formalnost oko pasoša, mesje.“ Bio je nepokolebljivo ljubazan.

„Zar onda ne bi bilo bolje da donesem svoj pasoš iz hotela?“

Nije odgovorio, nego je pogledao iza mene i skoro neprimetno klimnuo glavom. Neka ruka čvrsto je stegnula moju nadlakticu. Pogledao sam preko ramena i video da uniformisani agent stoji na vratima radnje iza mene. Apotekar je nestao.

Ruke su me gurnule napred, ne previše blago.

„Ne shvatam“, rekao sam.

„Shvatićete“, kratko je rekao čovek u civilu. „*Allez, file!*“

Nije više bio ljubazan.

ISPITIVANJE

Put do policijske stanice prešli smo u tišini. Posle početne demonstracije autoriteta, agent je zaostao nekoliko koraka i dozvolio da idem ispred njega sa čovekom u civilu. Bilo mi je drago zbog ovoga, jer nisam želeo da me sprovode kroz selo kao da sam džeparoš. I ovako je naša *cortège* privukla neke ljubopitljive poglede, i čuo sam šaljivu napomenu dvojice prolaznika o *violon*.

Francuski žargon veoma je nerazumljiv. Bilo je teško zamisliti išta manje slično violini od *Commisariat de Police*. Jedina zaista ružna građevina u Sen Gatjenu: to je jedna zastrašujuća kocka od prljavog betona, sa malim prozorima, poput očiju. Udaljena je nekoliko stotina metara od samog sela, sa druge strane zaliva, a njena veličina može se opravdati činjenicom da je u njoj smeštena policijska uprava celog područja, kom je, igrom slučaja, Sen Gatjen geometrijski centar. Nadležne vlasti očigledno nisu obraćale pažnju na činjenicu da je Sen Gatjen i jedno od najmanjih, najmirnijih i najnepristupačnijih sela u okolini. Sen Gatjen se ponosi svojom policijskom stanicom.

Epitaf za špijuna

U prostoriji u koju su me uveli nije bilo ničega osim stola i nekih drvenih klupa. Čovek u civilu se sav važan povukao i ostavio me sa policajcem koji je seo na klupu pored mene.

„Hoće li ovo potrajati?“

„Nije dopušteno govoriti.“

Pogledao sam kroz prozor. Sa druge strane zaliva videli su se šareni suncobrani plaže Hotela *Rezerv*. Neće biti vremena za kupanje, pomislio sam. Možda bih mogao da popijem *apéritif* u jednom od kafea dok se budem vraćao. Sve ovo bilo je vrlo neprijatno.

„*Attention!*“, odjednom je rekao moj čuvar.

Vrata su se otvorila i jedan stariji čovek sa olovkom iza uha, u raskopčanoj jakni i bez kape na glavi, rukom nam dade znak da izađemo. Agent pored mene podigao je okovratnik, rukom poravnao jaknu, namestio kapu i, stegnuvši me za nadlakticu sa nepotrebnom silom, sproveo me niz hodnik do prostorije na njegovom kraju. Odsečno je zakucao na vrata i otvorio ih. Zatim me je gurnuo unutra.

Osetio sam izanđali tepih pod nogama. Okrenut prema meni, za stolom po kome su ležali razbacani papiri, sedeo je sitan čovek sa naočarima, poslovnog izgleda. To je bio komesar. Pored stola, uglavljen u malu fotelju sa izvijenim doručjima, sedeo je veoma debeo čovek u svilenom odelu. Osim potkresanih čekinja mišje boje na naborima od sala oko vrata, bio je potpuno ćelav. Koža na licu bila mu je mlohava i visila je u debelim slojevima koji su za sobom povlačili i uglove usana. To je njegovom licu davalo neki neodređeno presuđivački izgled. Oči su mu bile izuzetno sitne, zaklonjene teškim kopcima. Znoj mu je curio s lica i neprestano je provlačio vezenu maramicu sa unutrašnje strane okovratnika. Nije gledao u mene.

„Žozef Vadaši?“

Komesar je bio taj koji se oglasio.

„Da.“

Komesar je glavom dao znak policajcu iza mene, i čovek izađe napolje i tiho zatvori vrata za sobom.

„Vašu ličnu kartu?“

Izvukao sam ličnu kartu iz novčanika i pružio mu je. On privuče sebi list papira i poče da pravi beleške.

„Koliko imate godina?“

„Trideset dve.“

„Vi ste, kako vidim, profesor stranih jezika.“

„Da.“

„Ko je vaš poslodavac?“

„Škola jezika Bertrana Matisa, Avenija Marso 114b, Pariz šest.“

Dok je on ovo zapisivao, pogledao sam ka debelom čoveku. Oči su mu bile sklopljene i hladio je lice blagim mahanjem maramice.

„*Attention!*“, oštro reče komesar. „Imate li radnu dozvolu?“

„Da.“

„Pokažite mi je.“

„U Parizu je. Ovde sam na odmoru.“

„Vi ste jugoslovenski građanin?“

„Ne, mađarski.“

Komesar je izgledao iznenađeno i zagledao se u mene. Osetio sam se potišteno. Još jednom ću morati da dajem dugo i pažljivo objašnjenje svog nacionalnog statusa ili, bolje rečeno, nepostojanja takvog statusa. To je obavezno budilo najgore instinkte kod zvaničnika. Komesar je energično preturao po papirima na stolu. Odjednom je zadovoljno uskliknuo i zamahao mi nečim ispred lica.

„Kako onda objašnjavate ovo, mesje?“

Epitaf za špijuna

Prenuo sam se shvativši da je „ovo“ moj pasoš – pasoš za koji sam naivno verovao da je koferu u *Rezervu*. To je značilo da je policija bila u mojoj sobi. Počeo sam da se osećam nelagodno.

„Čekam vaše objašnjenje, mesje. Kako to da vi, Mađar, koristite jugoslovenski pasoš? Štaviše, pasoš koji je istekao pre deset godina?“

Krajičkom oka video sam da je debeli prestao da hladi lice. Počeo sam da iznosim objašnjenje koje sam znao napamet.

„Rođen sam u Subotici u Mađarskoj, mesje. Trijanonskim sporazumom iz 1919. Subotica je uključena u jugoslovensku teritoriju. Godine 1921. upisao sam Univerzitet u Budimpešti. Izvadio sam jugoslovenski pasoš za tu svrhu. Dok sam još bio na univerzitetu, moj otac i stariji brat streljani su zbog političkog izgreda. Moja majka je umrla za vreme rata i nisam imao drugih srodnika ili prijatelja. Posavetovali su me da ne pokušavam da se vratim u Jugoslaviju. Uslovi u Mađarskoj bili su grozni. Otišao sam u Englesku 1922. i ostao sam tamo, gde sam predavao nemački u jednoj školi u okolini Londona do 1931, kada mi je ukinuta radna dozvola. Bio sam jedan od mnogih stranaca kojima je u to vreme ukinuta radna dozvola. Kada mi je pasoš istekao, zatražio sam njegovo obnavljanje u jugoslovenskom poslanstvu u Londonu, ali moj zahtev je odbijen, uz objašnjenje da više nisam jugoslovenski državljanin. Posle toga sam podneo zahtev za dobijanje britanskog državljanstva, ali, kada mi je oduzeta radna dozvola, bio sam prinuđen da potražim posao negde drugde. Otišao sam u Pariz. Policija mi je dopustila da tamo i ostanem i dati su mi dokumenti, uz uslov da mi, ako odem iz Francuske, neće biti dopušteno da se vratim. U međuvremenu sam podneo zahtev za francusko državljanstvo. U ovo vreme sledeće godine“, zaključio

sam sa najboljom imitacijom pobjedničkog osmeha koju sam mogao da izvedem, „nadam se da ću služiti vojni rok.“

Pogledao sam u jednog pa u drugog prisutnog čoveka. Debeli je palio cigaretu. Komesar je prezrivo prelistao moj beskorisni pasoš i pogledao svog kolegu. Gledao sam u komesara kada je debeli progovorio. Njegov glas naterao me je da poskočim, pošto je sa tih debelih usana, iz tih masivnih podvaljaka i iz tog ogromnog tela dopirao veoma tanak, promukli tenor.

„Kakav je bio taj politički izgred“, upitao je, „zbog kog su vaši otac i brat streljani?“

Govorio je polako i obazrivo, kao da se boji da će mu glas prepući. Kada sam se okrenuo da mu odgovorim, palio je cigaru sličnu cigareti i izduvavao pramen dima na njen zapaljeni kraj.

„Postali su aktivni socijalisti“, rekao sam.

Komesar izgovori jedno „Ah!“, kao da je sada sve postalo zlo-kobno jasno.

„Onda to možda objašnjava...“, počeo je neprijatnim tonom.

Ali debeli je zapovednički podigao ruku. Bila je sitna i punačka, sa naborima sala oko članka, kao kod bebe.

„Koje jezike predajete, mesje Vadaši?“, upitao je blago.

„Nemački, engleski i italijanski, povremeno i mađarski. Ali bojim se da ne uviđam kakve veze ova pitanja imaju sa mojim pasošem.“

On nije obratio pažnju na poslednju primedbu.

„Bili ste u Italiji?“

„Da.“

„Kada?“

„Kao dete. Tamo smo provodili odmore.“

„Niste bili tamo za vreme sadašnjeg režima?“

„Iz očiglednih razloga, ne.“

Epitaf za špijuna

„Poznajete li neke Italijane u Francuskoj?“

„Ima jedan tamo gde radim. On je profesor kao i ja.“

„Kako se zove?“

„Filipino Rosi.“

Video sam kako komesar ovo zapisuje.

„Nikog drugog?“

„Ne.“

Bio sam zbunjen. Kuda je ovo vodilo? Kakve su veze imali Italijani sa mojim pasošem? Da sam samo znao koliko će vremena proći pre nego što dobijem odgovor na to pitanje!

„Vi ste fotograf, gospodine Vadaši?“

Ispitivanje je ponovo preuzeo komesar.

„Fotograf-amater, da.“

„Koliko foto-aparata imate?“

Ovo je bilo neverovatno.

„Jedan. I hoćete li biti tako dobri da mi kažete...“, započeo sam.

Komesar se ljutito nagnuo napred i udario po svom stolu.

„Ovde ste da odgovarate na pitanja, ne da ih postavljate“, povikao je. Zatim je malo zastao. „Dakle, kažete da imate jedan foto-aparat?“

„Da.“

„Koje proizvodnje?“

„Cajs kontaks.“

Otvorio je fioku svog stola.

„Je li to ovaj?“

Prepoznao sam svoj voljeni aparat.

„Jeste“, rekao sam gnevno, „i voleo bih da znam kakvo pravo imate da uzimate moje stvari iz moje sobe. Molim vas da mi ga vratite.“ Ispružio sam ruku.

Komesar je vratio aparat u fioku.

„*Attention*, molim. Nemate drugi foto-aparat osim ovog?“

„Već sam vam rekao. Ne!“

Na komesarovom licu pojavio se trijumfalni osmeh. Ponovo je otvorio fioku.

„Kako onda, dragi moj gospodine Vadaši, objašnjavate činjenicu da je apotekar u selu dobio od vas ovu rolnu iz filmske kamere na razvijanje?“

Zapanjeno sam zurio u njega. U njegovim ispruženim rukama bio je razvijeni negativ filma koji sam ostavio kod apotekara. Sa mesta na kome sam sedeo, mogao sam da vidim naspram svetlosti sa prozora moje eksperimentalne snimke; dvadesetak njih, sa samo jednom jedinom temom – gušterima. Zatim sam video kako se komesar ponovo široko osmehuje. Iziritirano sam se nasmejao.

„Mogu da vidim“, rekao sam s visine, „da vi niste fotograf, mesje. To nije rolna iz filmske kamere.“

„Ne?“ On je izgledao sumnjičavo.

„Ne. Priznajem da pomalo liči na nju. Ali film iz kamere je za milimetar uži, što i sami lako možete da otkrijete. To je standardna rolna sa ekspozicijom od trideset šest dvadeset četiri sa trideset šest milimetara za *kontakts* aparat.“

„Onda su ovi snimci napravljeni ovim aparatom ovde, aparatom koji se nalazio u vašoj sobi?“

„Naravno.“

Usledila je značajna pauza. Video sam kako su se dvojica ljudi pogledali. A onda pitanje.

„Kada ste došli u Sen Gatjen?“

Ponovo je to bio debeli.

„U utorak.“

„Iz?“

Epitaf za špijuna

„Nice.“

„U koje vreme ste otputovali iz Nice?“

„Otišao sam vozom u devet i dvadeset.“

„U koje vreme ste stigli u Sen Gatjen?“

„Baš pred večeru, otprilike u sedam sati.“

„Ali voz iz Nice dolazi u Tulon u tri i trideset. Autobus za Sen Gatjen kreće u četiri. Trebalo je da stignete ovamo do pet sati. Zašto ste kasnili?“

„Ovo je smešno.“

On brzo podiže pogled. Njegove sitne oči bile su hladne i preteće.

„Odgovorite na moje pitanje. Zašto ste kasnili?“

„Dobro dakle. Ostavio sam kofer na stanici u Tulonu i otišao u šetnju duž keja. Ranije nisam video Tulon, a drugi autobus kretao je u šest.“

On je zamišljeno obrisao unutrašnju stranu okovratnika.

„Kolika vam je plata, gospodine Vadaši?“

„Hiljadu šeststo franaka mesečno.“

„To nije baš mnogo, zar ne?“

„Nažalost, ne.“

„Kontaks je skup foto-aparat?“

„To je dobar aparat.“

„Nema sumnje. Ali pitam vas koliko ste ga platili.“

„Četiri i po hiljade franaka.“

On je tiho zviznuo.

„Zaboga, to je dosta novca, zar ne? Skoro tri mesečne plate, hm?“

„Da. Fotografija je moj hobi.“

„Vrlo skup hobi. Izgleda da se vi veoma dobro snalazite sa svojih hiljadu šeststo franaka, gospodine Vadaši. Odmor u Nici i u

Hotelu *Rezerv*, takođe! Više nego što mi siroti policajci možemo sebi da priuštimo. Zar ne, komesare?“

Bilo je šaljivog prizvuka u njegovom glasu. Komesar se zajedljivo nasmejao. Mogao sam da osetim kako mi lice postaje veoma crveno.

„Uštedeo sam novac da sebi kupim foto-aparat“, rekao sam vatreno. „Što se tiče ovog odmora, to mi je prvi u pet godina. Za to sam takođe uštedeo.“

„Ali naravno!“ Komesar se iskezio dok je to govorio.

To keženje me je dodatno potpalilo.

„Dakle, mesje“, prasnuo sam ljutito, „dosta mi je ovoga. Na mene je red da zahtevam objašnjenja. Šta vi tačno hoćete? Spreman sam da odgovorim na pitanja o mom pasošu. Imate prava da ih postavite. Ali nemate prava da kradete moje privatno vlasništvo, niti imate ikakva prava da me na ovaj način ispitujete o mojim privatnim stvarima. Što se tiče tih mojih negativa, ponovo mog privatnog vlasništva, kao što moram da vas podsetim, kojima vi izgleda pridajete neki tajanstveni značaj, još nisam čuo da je zabranjeno fotografisati guštere. Dakle, gospodo, nisam počinio nikakav zločin, ali sam gladan, a u hotelu je vreme za ručak. Molim vas da mi smesta vratite moj foto-aparat, moje fotografije i moj pasoš. Ako to ne uradite, otići ću odavde bez njih i idem pravo kod advokata.“

Kada sam završio, raspalio sam pesnicom po komesarovom stolu. Olovka se sa njega otkotrljala na pod. Na trenutak je nastala mrtva tišina. Odmerio sam pogledom jednog, a zatim i drugog čoveka. Nijedan se nije ni pomerio.

„Vrlo dobro“, rekao sam najzad i okrenuo se prema vratima.

„Samo trenutak, mesje“, rekao je debeli.

Stao sam.